

Forfatter: Falster, Christian

Titel: Udrag fra Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discusser

Citation: Falster, Christian: "Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discusser", i Falster, Christian: *Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discusser*, udg. af JØRGEN OLRİK , 1919-20, s. XXXV. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-falster01-shoot-idm140591136009552/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discusser

OVERSÆTTERENS INDLEDNING XXXVII

gør med staten, om ikke før, så ved vedkommendes død. Andensteds (I,7) håner han tidens spytlikkeri overfor de mægtige, der ofte nærmer sig det blasfemiske — en ytring som nutiden ikke har svært ved at underskrive blot ved flygtig gennemlæsning af nogle få af datidens æredigte, der dufter så stærkt af kongerøgelse at man får kvalme derved; F. forsømmer naturligvis ikke lejligheden til at fremhæve, at de gamle hedninger aldrig fornødrede sig så dybt, end ikke i den romerske kejsertid. Skarpest udtaler F. sig dog i en discurs om hoffernes tryllekreds (III,23); han fremhæver her, at overtroen er en god hjælperske for det af hofferne udøvede trylleri, og forklarer (iøvrigt på en noget flad rationalistisk måde, jfr. ovenfor, s. XXVI) adskillige gamle beretninger om fyrsters forbindelse med overnaturlige magter ud fra dette synspunkt som tilsigtede bedragerier. Hofferne allierer sig gerne med præsterne for at skabe denne overtroens tryllering om fyrstemagten. Dette klinger næsten revolutionært, og ytringen fremtræder da heller ikke som Falsters egen, men lægges i munden på en anden.

Falsters holdning overfor adelen er ikke præget af synderlig velvilje. Ganske vist dedicerer han efter tidens skik værkets forskellige dele til adelige velyndere og lovpriser dem som videnskabens og åndslivets patroner; men de er for ham kun lysende undtagelser. Hans almindelige mening om adelens åndsformelse ses af hans tale til adelsmændene om at sky studeringerne (I,23), der er fuld af vittig ironi over de unge adelige junkeres uvidenhed, lapseri og slette sæder; de gennemhegles grundigt for deres illitterære smag og deres sybaritisme. Også andensteds satiriseres skarpt over adelens »natural-

XXXVIII OVERSÆTTERENS INDLEDNING

isme« (materialistiske fritzenkeri) og løsagtighed, der ikke indskrænker sig til de unge mænd, men også har grebet kvindeskønnet, så det helt glemmer, at huslig flid i gamle dage var kvindernes hæder (II,16). Flere steder kommer han med stærke udfald mod de unge adelsmænds overfladiske studier og deres fuldstændige forsømmelse af modersmålet; hans varme forsvar for dette mod dets foragtere (II,3) er allerede af N. M. Petersen stærkt fremhævet som noget af det mest tiltrækkende hele værket. Og han samstemmer ganske med Holberg i sin skarpe spot over ungdommens tåbelige udenlandsrejser, hvorfra de unge mænd af adelen og bourgeoisie vendte hjem som tomme og opblæste modejunkerere, men desværre genstande for kvindeskønnets levende beundring, når de lapsede sig med deres talrige erotiske oplevelser i fremmede lande (I,17); også her hudfletter han i stærke udtryk deres foragt for modersmålet. I det hele har Falster et godt øje til den herskende gallomani og hele det franske væsen, som var på mode i de fine kredse; i en af discurserne (II,30) gør han således grundigt nar ad en Jean de France, der altid lovpriser Franskmændenes galanteri og slebne væsen, veltalenhed og sirlighed. Han påviser, at de fleste af de forroste Franskmænds høffighedsformer og ceremonier ikke er deres eget værk, men stammer fra den klassiske oldtid, og ender med at udtale, at de fleste af vore landsmænd rejser til Paris som mennesker og vender hjem som aber. Men denne hans uvilje mod datidens franske modegalskab hænger dog ikke sammen med undervurdering af de Franskes virkelige store indsats i åndskulturen, som det tydeligt ses af mange ytringer i hans »sammenligning

OVERSÆTTERENS INDLEDNING XXXIX

mellem det gamle Grækenland og det moderne Frankrige (I,27), en art efterklang af den store strid under Louis 14. om Antikens eller det moderne Frankriges fortrin, som bl. a. førtes mellem Charles Perrault, der forherligede Louis 14.s tid som den der havde overgået Antiken, og Boileau, der forsvarede den klassiske kultur; P.s tanker lægges i munden på en galioman, hvis påstande F. på en halvt anerkendende, halvt ironisk måde understøtter. — I det hele er F. ingen absolut tilhænger af de moderne idéers triumftog, som det bl. a. ses af hans afhandling om visse moderne bekvemme opfindelser, der viser sig at være mindre bekvemme (III,3); han spotter her bl. a. over nogle nye franske planer om silkeavl af edderkoppespind og påstår i det hele, at de gamles opfindelser var bedre end nutidens; bogtrykkerkunsten er et tvivlsomt gode, og krudtet har næsten helt afskaffet krigskunsten (jfr. hermed Holbergs epistel 3 om bogtrykkerkunstens nytte og skade). — For at forebygge misbrug af bogtrykkerkunsten holder F. (ligesom Holberg) på bogcensur (dog næppe i den form den havde i datiden); han forsvarede den bl. a. ivrigt overfor en absolut tilhænger af skrivefriheden i en discurs om djævelens bibliotek og bibliotekarer (I,52); som tilhørende disses område regner han trolddomsskrifter, atheistiske, blasfemiske, liderlige bøger, usømmelige skandskrifter m. m. — Også andre aktuelle spørgsmål tages op til drøftelse, f. eks. om afskaffelse af edsafleggelse i kristenheden (I,51); F. vil, mådeholden som sædvanlig, ikke just råde til at ophæve al sværgeren, men vel til at indskrænke edens brug. — Mere kuriositetsinteresse har et stykke som I,36, hvori ganske vittigt skildres en fingeret strid mellem de evro-

XL. OVERSÆTTERENS INDLEDNING

pæiske riger om forrang i lærdom, med morsomme strejflys over folkenes forskellige karakter.

Blandt de mange discusser, der giver morsomme bidrag til belysning af datidens selskabelige omgangstone, må særlig fremhæves III,13, der skildrer et gæstebud, hvorved selskabelige spørgsmål var gemte under hver af gæsternes tallerkener, i hvilken anledning mange kuriøse åndrigheder gives til bedste. At F. iøvrigt ikke sympatiserer med det fine (franske) væsen og den galante tone, som på hans tid trængte ind i det bedre selskab, ses af discursen II,19, hvor han forsvarede det gammeldags standpunkt om det undskyldelige i sådanne naturlige ting som fjærten, ræben etc.; sligt er i og for sig ikke mere anstødeligt end at pudse næsen, og det moderne galanteri tilsteder i virkeligheden langt værre uskikkeligheder.

En særlig gruppe danner de discusser, hvori F. berører forholdet til det andet køn eller refererer selskabelige samtaler med damer, ofte om æmner, der efter vor tids målestok er noget vovede. F. ejer vel ikke helt Holbergs fordomsfrie blik på kvindens stilling og evner i sammenligning med mændens; men hans sunde fornuft og rolige overlæg leder ham dog ofte til forstandig erkendelse af adskillige punkter, hvor kvindens stilling i datiden trængte til at forbedres, og han synes ikke så lidt påvirket af den mere fremskredne kvindetype, som kom ham imøde i geheimerådinde Harboes skikkelse, i hvis selskab på Støvringgård han ofte tilbragte sine ferier. Vel advarer han etsteds (II,6) mod at være for galant mod damerne, da dette ofte efter ægteskabets indgåelse kan have uheldige følger; men i sin omgang med sin »heltinde« og velynderinde synes